

Tuomas Sormunen

”MIKSI SELLAISESSA PAIKASSA JÄRJESTETÄÄN KISOJA?”

Diskurssianalyysi Qatarin jalkapallon MM-kisoja käsittelevistä Ylen podcasteista

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Kesäkuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tuomas Sormunen: "Miksi sellaisessa paikassa järjestetään kisoja?" – Diskurssianalyysi Qatarin jalkapallon MM-kisoja käsittelevistä Ylen podcasteista
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Mediatutkimus
Kesäkuu 2023

Vuoden 2022 jalkapallon MM-kisat Qatarissa jakoivat mielipiteitä ympäri maailmaan, mutta saavuttivat kritiikkiä lähinnä läntisen kulttuuripiirin sisällä. Kandidaatintutkielmassani pyrin selvittämään sen, kuinka Suomessa keskusteltiin Qatarin jalkapallon MM-kisoista Ylen podcasteissa kisojen alla sekä niiden aikana. Tutkielmassani tarkastelen lisäksi sitä, mitä mediassa esillä olleet diskurssit kertovat suomalaisesta yhteiskunnasta osana läntistä kulttuuripiiriä ja kuinka mahdolliset eurosentriset puhetaivat näyttäytyivät kritiikin perustana. Tutkimuskysymykseni ovat: millaisia diskursseja Qatarin kisoja käsittelevissä podcasteissa esiintyy, sekä millaisia toiseuden piirteitä diskurssit rakentavat?

Pohdin kielen käyttöä aktiivisena toimintana, joka rakentaa, ylläpitää ja muuntaa sosiaalista todellisuutta, joten tutkielmani pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin. Tutkielman tavoite ei ole puheenvuorojen totuuden tai pätevyyden tarkastelu, vaan kiinnitin huomioni siihen, kuinka keskustelijat merkityksellistivät Qatarin kisoja omissa viitekehksissään. Tämän lisäksi pyrin tuomaan esille kulttuurisia puhetaivoja, jotta rakentavaa dialogia aiheesta voitaisiin käydä.

Tulkitsin ja analysoin Yle Areenan podcast -tarjonnasta keräämäni ohjelmamateriaalia, johon kuului kymmenen ohjelmaa seitsemästä eri ohjelmasarjasta. Havaitsin ja nimesin litteroidusta aineistosta erilaisia teemoja ja puhetaivoja ja loin keräämästäni materiaalista viisi laajempaa diskurssikokonaisuutta, joita analysoin diskurssianalyysin avulla.

Analyysissäni käy ilmi, että jokaisessa aineiston podcast-ohjelmassa juontaja ottaa kerroksen subjektin roolin tuodessaan ilmi kokoavan tietoiskun Qatarin kisojen ympärillä pyörivistä diskursseista. Näin konteksti rajataan tiettyyn, tässä tapauksessa Qatar-kriittiseen kulmaan. Argumentoin lisäksi tutkielmassani, että podcasteissa esiintyvä Qatarin MM-kisojen kritiikki pohjaa osittain toiseutta rakentaviin eurosentrisiin puhetaivoihin, jotka näyttäytyvät selvimmin puhuttaessa kohteen ilmastosta, kisojen ajankohdasta, ihmisoikeuksista sekä demokratian että jalkapallokulttuuriin puutteesta.

Avainsanat: jalkapallo, Qatar, podcast, toiseus, eurosentrismi, kulttuuri

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	ONGELMANASETELU	3
	2.1 Jalkapallon poliittinen ja propagandistinen voima	3
	2.2 Fifa ja Qatarin jalkapallon MM-kisat	4
	2.3 Yleisradioyhtiö yleisön moraalinvartijana	6
	2.4 Podcastit yhteiskunnallisessa keskustelussa	7
3	KESKEISET TEOREETTISET KÄSITTEET	9
	3.1 Läntinen identiteetti ja orientalismi	9
	3.2 Toiseus ja eurosentrismi	11
4	AINEISTO	13
	4.1 Kulttuuriykkönen	14
	4.2 Urheiluhullut	14
	4.3 Uutispodcast	15
	4.4 Poliitikkaradio	15
	4.5 Roman Schatzin Maamme-kirja	16
	4.6 Kari Kanala maailman futiksen jäljillä	16
	4.7 Kohupodi	17
5	TUTKIMUSASETELMA JA -METODI	18
	5.1 Diskurssi	19
	5.2 Diskurssianalyysi	20
6	ANALYYSI	22
	6.1 Urheilu ja politiikka -diskurssi	23
	6.2 Toiseuden diskurssi	24
	6.3 Vastuun diskurssi	25
	6.4 Nostalgia-diskurssi	27
	6.5 Positiivisen vaikuttamisen diskurssi	27
7	POHDINTA	30
	LÄHTEET	33
	AINEISTO	37

1 JOHDANTO

Vuoden 2022 Qatarin jalkapallon MM-kisat jakoivat tunteita ympäri maailmaa, mutta joutuivat kritiikin kohteeksi lähinnä läntisen kulttuuripiirin sisällä. Toisaalta kansainvälinen jalkapalloliitto Fifa ylisti niitä historian parhaimmiksi kisoiksi, toisaalla taas kauhisteltiin Fifan rakenteellista korruptiota ja isäntämaa Qatarin ihmisoikeustilannetta. Kaikilla mitareilla mitattuna kisat olivat joka tapauksessa ikimuistoiset kohta satavuotisessa jalkapallon MM-kisahistoriassa. Länsimaisen median kritiikin myötä suurelle yleisölle paljastui kaikessa karmeudessaan urheilun, politiikan ja vallan ikaikainen symbioosi, joka näyttäytyi kritiikkinä jalkapallon kattojärjestö Fifan toimintaa sekä Qatarin ihmisoikeuksia sortavaa hallintoa vastaan.

Qatarin kisoihin kohdistuva kritiikki on oikeutettua. Syvään juurtuneen korruption myötä hankittua globaalia megatapahtumaa, jonka valtavat rakennustyöt vaativat tuhansien siirtotyöläisten hengen heidän puurtaessaan aavikon kuumuudessa ylipitkiä työpäiviä, ei voi sivuuttaa olankohautuksin. Mediassa keskustelunavaajana toimi *The Guardianissa* alkuvuodesta 2021 ilmestynyt Pete Pattisonin ja Niamh McIntyren artikkeli, jonka mukaan arviolta 6500 siirtotyöläistä olisi kuollut Qatarissa kisojen rakennustöiden aikana (Pattison & McIntyre, 2021). Tämän lisäksi valtiota on kritisoitu myös naisten ja seksuaalivähemmistön syrjinnästä, joka visualisoitui konkreettisesti kisojen aikana erilaisten symbolien, kuten sateenkaarien tai ”love” -sanan kieltämisenä. Toisaalta myös länttä on kritisoitu tekopyhyydestä ja sen esittämää kritiikkiä on rinnastettu muun muassa orientalismiin (Schaer & Hassan, 2022), jossa eurooppalainen kulttuuri nähdään ylivertaisena muihin kulttuureihin verrattuna.

Vaikka Qatarin kisoja kritisoivat puheenvuorot ovat perusteltuja, on paikallaan pohtia myös sitä, mitä mediassa esillä olleet puheet urheilun eettisestä rappiosta, subjektin vastuusta tai laajemmin kulttuurisista puhetavoista kertovat suomalaisesta yhteiskunnasta osana läntistä kulttuuripiiriä. Tutkielman ytimessä on kysymys siitä, kuinka Suomessa keskusteltiin Qatarin jalkapallon MM-kisoista kisojen aattona ja sen aikana, ja kuinka eurosentrismi ja toiseus näyttäytyvät näissä diskursseissa. Tutkimuskysymykseni kuuluvatkin:

millaisia diskursseja Qatarin kisoja käsittelevissä podcasteissa esiintyy, sekä millaisia toiseuden piirteitä diskurssit rakentavat?

Tutkielmani tarkoitus ei ole arvottaa tai arvostella analysoitavia ohjelmia, niissä esitettyjä näkökulmia tai itse Qatarin kisoja tätä johdantoa pidemmälle. Sen sijaan pohdin yleisradioyhtiön alustalla esiintyvää kulttuurista keskustelua. Pysin tutkielmallani tarkastelemaan kriittisesti ja ymmärtämään oman kulttuuripiirini sisällä käytyä keskustelua, jonka myötä toivottavasti opin itsestäniikin jotain uutta.

2 ONGELMANASETTELU

Tässä luvussa käyn tarkemmin läpi tutkielman taustaa ja ongelmanasettelua käsittelemällä urheilun ja politiikan suhdetta ja kuinka tämä näyttäytyy Qatarin MM-kisojen kontekstissa. Urheiluvaikuttajat ja -päättäjät ovat kiistelleet politiikan ja urheilun suhteista jo vuosikymmeniä. Onko eetos toiminut vain savuverhona, jonka myötä keskustelu on pyritty hiljentämään? Pohdin tämän lisäksi lyhyesti myös mediassa esillä ollutta Ranskan ja Qatarin välistä yhteistyötä, jossa nivoutuvat yhteen Ranskan suurin jalkapalloseura PSG sekä valtioiden väliset taloudelliset ja poliittiset edut. Luvun päätteeksi käyn läpi myös median roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa, keskittyen etenkin Ylen rooliin kisojen esittäjänä Suomessa sekä aineistoni materiaalin tuottajana ja alustana. Tämän lisäksi paneudun tarkemmin podcastien maailmaan ja tarkastelen niiden teknisiä ja sisällöllisiä ominaisuuksia.

2.1 Jalkapallon poliittinen ja propagandistinen voima

Urheilu tarjoaa valtioille välineen ulkopolitiikan ja samalla kansainvälisen politiikan toteuttamiselle (Iivarinen, 2020). Jalkapallon globaalia merkityksellisyyttä voi havainnollistaa esimerkiksi sillä, että lajin kattojärjestössä toimii useampi jäsenvaltio kuin YK:ssa (BBC, 2011). Jalkapallon tai laajemmin urheilun ja politiikan suhde on ollut myös pitkään tiedossa, ja jalkapallon MM-kisat ovat pitkin historiaa näyttäneet järjestäjätahonsa propagandistisena näyteikkunana maailmalle. Lajin suurimmat arvokisat ovat toimineet sortavien valtiovaltojen teatterina aiemminkin esimerkiksi Argentiinassa vuonna 1978, jossa pari vuotta aiemmin valtaan nousseen sotilasjuntan toimesta kymmeniä tuhansia ihmisiä katosi jäljettömiin niin kutsutussa likaisessa sodassa vuosina 1976–1983 (BBC, 2020). Vuoden 1936 Berliinin olympialaiset ovat tunnetuin esimerkki tällaisen ideologisen markkinoinnin merkkipaaluista: Adolf Hitlerin natsi-Saksa saavutti mahtipontisilla kisoillaan paljolti positiivista ja ihastelevaa kommentointia (Christensen, 2022). MM-kisojen kaltaisilla megatapahtumilla on siis merkittävä valta määrittää isäntämaan imagoa sen haluamaan suuntaan. Kisojen

johtajana toimineen Qatarin pääministerin Al Twahadin mukaan MM-kisojen ansiosta koko Arabian niemimaa näyttäytykin yhteisöllisyyden tyssijana eikä niinkään konfliktien ja jännitteiden alueena, kuten niin useasti globaalissa mediassa on aiemmin esitetty (Kolamo, 2022, 144).

Qatarin MM-kisojen aikaan Belgian poliisi aloitti EU-parlamenttiin liittyvän laajaan korruptioepäilyn tutkinnan. Maan lehtien mukaan epäilyt kohdistuivat todennäköisesti Qatarisiin (Wilhelmus, 2022), jonka epäiltiin pyrkineen ostamaan eurooppalaisten päättäjien poliittista vaikutusvaltaa (Mäkynen & Burtsoff, 2022). Valtiot pyrkivät käyttämään taloudellista valtaansa vahvistaakseen poliittista asemaansa, ja Qatarin tapauksessa se pyrkii parantamaan asemaansa Saudi-Arabian rinnalla taatakseen oman turvallisuutensa (Iivarinen, 2020). Lisäksi maa tuottaa merkittävän määrän kaasua, jolle energiakriisistä kärsivässä Euroopassa on kysyntää (Mäkynen & Burtsoff, 2022). Esimerkiksi jalkapallon mahtimaan Ranskan välit Qatarisiin ovat olleet jo pitkän aikaa hyvin tiiviit, eikä Ranskassa nähtykään valtiotasolta tai itse jalkapallomaajoukkueen sisältä merkittäviä ulostuloja, jossa Qatarin ihmisoikeustilannetta olisi kritisoitu. On viitteitä jopa siitä, että Ranskan entisellä presidentillä Nicolas Sarkozylla olisi ollut merkittävä rooli esimerkiksi Qatarin kisaisännöiden valintaan vuonna 2012 (Visuri, 2022), jolloin Ranska ilmoitti juhlavasti kisaisännöiden valintojen aikaan Qatarin olevan merkittävä osa ranskankielistä maailmaa (Nurmi, 2012).

2.2 Fifa ja Qatarin jalkapallon MM-kisat

Kansainvälinen jalkapalloliitto (FIFA) on vuonna 1904 Pariisissa perustettu jalkapallon kattojärjestö. Sen ydintehtävinä ovat lajin tunnettuuden vaaliminen ja kasvattaminen sekä jalkapallon maailmanmestaruuskisojen järjestäminen neljän vuoden välein. Lajin MM-kisoja on potkittu keskeyttämättä vuodesta 1930 asti, ja vain kahdesti kisat ovat jääneet pitämättä: vuosina 1942 ja 1946 kisat peruttiin toisen maailmansodan vuoksi. Vuonna 2010 myönnetyt Qatarin kisat olivat jatkumoa 17 vuotta kestäneelle sveitsiläisen urheiluvaikuttaja Sepp Blatterin valtakaudelle Fifan puheenjohtajana. Valtakausi

päätyi, kun keväällä 2015 FBI suoritti ratsian järjestön vuosikokoukseen, jossa pidettiin korruptioepäilyjen vuoksi seitsemän johtokunnan jäsentä (Reuters, 2015). Blatter oli luonut kyseenalaisin ottein Fifasta yhden maailman tuottoisimmista järjestöistä, jolla oli reservissä arviolta noin puolitoista miljardia dollaria ratsiaa edeltäneenä vuotena (FIFA, 2015b). Tämän jälkeen järjestö pyrki kaikin tavoin luomaan nahkansa uuden puheenjohtajansa, Blatterin maanmiehen Gianni Infantinon avulla.

Fifa esiintyy puheissaan maailmanparantajana ja eettisesti vastuullisena toimijana. Järjestö pyrkii omien sanojensa mukaan taistelemaan syrjintää ja rasismia vastaan sekä ottamaan huomioon kestävyuden ja sosiaalisen vastuun periaatteet (FIFA, 2021a). Se ei kuitenkaan perusta eettisistä toimintaihanteista, vaan nojaa speaktaakkelimaiseen julkisivutyöhön ja huomion suuntaamiseen haluttuihin asioihin: samalla työntämällä tietoisesti syrjään asioita, joista se ei halua puhua ja ottaa vastuuta. (Kolamo, 2022, 136–137.) Toimia, jotka Qatarin kisoissa näyttäytyivät esimerkiksi erilaisten symbolien ja poliittisten kannanottojen kieltämisenä, perusteellaan osallistujien ja fanien turvallisuuden takaamisella. Todellisuudessa kyse on Fifan ja sen sponsoreiden sekä kisaisännän synergiasta: brändityöstä, jossa brändin puhtautta suojellaan ja uudelleen tuotetaan vetoamalla erilaisiin kuviteltuihin uhkakuviin. (Kolamo & Levä, 2022.) On kuitenkin mainittava, että Fifa on tukenut erilaisia hyväntekeväisyyskohteita valtavilla summilla ja saanut julkisivutyönsä ohella myös paljon hyvää aikaan varsinkin kehittyvissä maissa (FIFA, 2019c).

Globaali urheilu heijastelee väistämättä erilaisia arvoja sekä sosiaalisia, kulttuurisia tai uskonnollisia näkökulmia. Fifa ilmoittaa sivuillaan jalkapallofanien armadan olevan viiden miljardin ihmishengen luokkaa, joista suurimmat kannattajakeskittymät tulevat latalaisesta Amerikasta, Lähi-Idästä sekä Afrikasta (FIFA, 2021a). Ajatus eurosentrisestä Fifasta onkin hiljalleen kuihtunut 1960-luvulta lähtien, jolloin Afrikan ja Aasian valtiot lisäsivät poliittista rooliaan järjestössä (Richau ym., 2019). Tähän pitkän kehityksen kaareen nähden on luontevaa, että MM-kisat järjestettiin ensimmäistä kertaa vahvasti kasvavalla markkina-alueella, jolloin esimerkiksi Qatarin kisat eivät näyttäyty puhtaasti lajin tunnettuuden kasvattamisen tai Fifan kapitalistisen arvopohjan kannalta mitenkään ongelmallisilta.

Qatarissa 20.11. – 18.12.2022 järjestetyt jalkapallon suurimmat arvokisat potkittiin ennenkuulumattomasti talviaikaan paikallisen ilmaston kuumuuden vuoksi. Ne olivat myös historian ensimmäisen Lähi-Idässä tai muslimimaassa organisoidut MM-kisat. Kuten usein, kisaisännitys oli osa järjestäjävaltionsa markkinointitempausta. Jalkapallon MM-kisat kuuluivat Qatarin valtionjohdon kehitysohjelman (Qatar National Vision 2030) lipupulaivaksi, jonka tähtäimenä oli maan brändääminen varakkaiden turistien ihanteelliseksi luksuskohdeksi (Kolamo, 2022, 18). Qatarin kisojen merkitystä Qatarin valtiolle on luonnehdittu myös niin sanotulla sports washing -termillä, jossa valtio pyrkii saavuttamaan erilaisten suur tapahtumien avulla positiivista huomiota turismin ja investointien toivossa (Zidan, 2022).

2.3 Yleisradioyhtiö yleisön moraalinvartijana

”Mitä paremmin me Suomessa ymmärrämme toisiamme ja maailmaa, sen vahvemmin voi suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri – ja siihen kiteytyy tulevaisuudessakin Ylen tarkoitus”
-Yle (2023)

Media määrittelee yhteisöjen ja yhteiskuntien piirteitä, rajoja ja eroja sekä samalla rakentaa identiteettejä ja tuottaa toiseutta (Helin, 2008, 19). Media toimii yhtäältä itse aktiivisesti todellisuutta määrittelevänä ja tuottavana toimijana, mutta samalla myös todellisuuden määrittelystä kilpailevien diskurssien ja toimijoiden kenttänä (Juppi, 2004, 16). Tämän vuoksi myös Ylen rooli julkisena instituutiona ja aineiston tuottajana sekä alustana on otettava huomioon puhuttaessa median roolista yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ylen sekä muiden eurooppalaisten yleisradioyhtiöiden tehtäviin kuuluvat demokratian ja kulttuurin vahvistaminen sekä tasa-arvon ja yhteenkuuluvuuden edistäminen (Yle, 2023).

Qatarin MM-kisojen lähettäminen Ylen kanavilla on moraalinen dilemma, joka esiintyy tarkastelemieni podcastien diskursseissa usein. Valtioneuvoston asetuksella jalkapallon MM-kisat on kirjattu lakiin yhteiskunnallisesti tärkeänä tapahtumana, jonka esittäminen

on turvattava suurimmalle osalle kansasta (Valtioneuvosto, 2023). Tällöin esimerkiksi Yle ei toiminnallaan voi vaikuttaa itse kisojen tuotantoon muutoin kuin tarkastelemalla näkökulmaansa kisojen suhteen. Aineistooni kuuluvassa podcastissa Yle Urheilun johtaja Joose Palonen kertookin Uutispodcastin (7.) lähetyksessä yhtiön panostavan aiempaa vakavampaan representointiin esimerkiksi lähettämällä Qatarin urheilutoimittajan sijaan ulkomaantoimittajan, jonka päätoiminen tehtävä on raportoida kisoista sen yhteiskunnallisesta kontekstista.

Voidaan siis nähdä, että Ylellä oli kisojen ajan aktiivinen rooli tietynlaisen tunnelman luojana kotikatsomoihin. Itse kisalähetyksen lisäksi Ylen alustoilla keskusteltiin kisojen aattona aktiivisesti Qatarin ja Fifaan liittyvistä epäkohdista pohtimalla muun muassa sitä, hyväksyykö kuluttaja Qatarin ihmisoikeusrikkomukset katsomalla kisoja. Näkyvimmin kantaa asiaan otettiin Ylen ajankohtaisohjelma A-studion 22.11.2022 julkaistussa lähetyksessä *Pitääkö Qatarin MM-kisoja boikotoida*. Tulkintani mukaan kysymys voidaan ymmärtää niin, että katsominen on suoraan verrannollista osallistumiseen, mikä taas johtaa kisoihin symboloituvien asioiden hiljaiseen hyväksyntään.

2.4 Podcastit yhteiskunnallisessa keskustelussa

Podcasteiksi kutsutaan ladattavaksi tarjottavia ääniohjelmia, joita ei välttämättä ole lähetetty radiossa lainkaan – tai jotka on ennen radioesitystään julkaistu verkossa (Heikinen, 2017). Nykyään myös monia radio-ohjelmia tuodaan lähetyksen jälkeen podcastien tapaan verkkoon kuunneltavaksi ja ladattavaksi (Utriainen, 2018). Puheohjelmina yleensä toimivat podcastit ovat maailmalla valtavan suosittuja, ja ne ovatkin pakottaneet Ylen kaltaiset suuret toimijat, kuten Ylen rakenteellisiin uudistuksiin esimerkiksi radiopalveluissaan (Määttänen, 2021). Ylen ilmaisessa suoratoistopalvelu Yle Arenassa kulutetaan podcasteja jo niin merkittävästi, että radiossa toimineen erillisen podcastkanavan taru päättyi reilussa vuodessa (Gustafsson, 2023).

Podcastia voidaan tarkastella teknisestä tai sisällöllisestä kontekstista (Kalervo, 2019, 12). Tässä tutkielmassa pohdin lähinnä sen sisällöllistä näkökulmaa, sillä pidän podcasteja yhtenä nykyisen yhteiskunnallisen keskustelun ja ajatustenvaihdon tärkeimmistä areenoista. Mielestäni näin on perusteltua avata lyhyesti myös tutkielman analyysin alla olevien ohjelmien alustan ja tuottajan eli Yleisradion luonnetta sen julkisen toimijuuden vuoksi.

Vaikka podcastien keskustelevan luonteen voisi arvottaa näennäisesti tasapuoliseksi, ymmärrän kaikki aineiston podcast-jaksot enemmän tai vähemmän käsikirjoitetuksi. Jokaisessa podcast -ohjelmassa juontaja ottaa, joko heti jakson alussa tai vähitellen ohjelman aikana, kerronnan subjektin roolin tuodessaan ilmi kokoavan tietoiskun Qatarin kisojen ympärillä pyörivistä diskursseista. Näin ollen juontajat rajaavat kontekstin tiettyyn kulmaan. Kertomus on diskursiivisen toiminnan muoto ja vaikutusvallan väline, jolla rakennetaan ymmärrystä puheena olevasta ilmiöstä ja tavasta (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 84). On kuitenkin paikallaan korostaa sitä, että missään aineistoon kuuluvassa jaksossa ei aktiivisesti hiljennetä eriäviä näkökulmia tai tulkintoja, jos keskustelijat sattuvat ottamaan niitä puheeksi. Tästä huolimatta on kuitenkin olemassa mahdollisuus sille, että haastateltava rajoittaa omia mahdollisuuksiaan toimia esimerkiksi sosiaalisen paineen edessä ilman, että tästä erikseen mitään mainitsee.

Podcastin nauhoitettu luonne tarjoaa mahdollisuuden erilaisille jälkieditoinneille, jossa voidaan tietyn mielikuvan saamiseksi esimerkiksi leikata kohtia pois jo nauhoitetusta aineistosta ja mahdollisesti muuttaa näin asian kontekstia haluttuun suuntaan. Nauhoitettu tuotanto mahdollistaa myös vahvasti käsikirjoitetut ohjelmarungot, jolloin eri diskurssien korostaminen oikeilla kysymyksillä ja kysymysten johdatteluilla altistaa ne manipuloinnille. Jonkinasteista ennakkosuunnittelua jo pelkästään aiheen valinnan myötä toteutetaan tietysti myös suorissa lähetyksissä, jonka keskustelua voi kuitenkin arvottaa hieman ”luonnollisemmaksi” sen yllätyksellisyyden vuoksi: toisaalta suoran lähetyksen paine voi purkaantua keskustelijoiden kohdalla eri tavoin, joita on vaikea ennakoida. Tutkielman aineistoista vain Roman Schatzin Maamme-kirja sekä Kulttuuriykkösen kaikki kolme jaksoa ovat nauhoitettu suorina lähetyksinä.

3 KESKEISET TEOREETTISET KÄSITTEET

Tässä luvussa avaan tutkielman keskeistä käsitteistöä laajemmin auki. Stuart Hallin ajatus subjektin kulttuurisesta identiteetistä (Hall, 1999) rakentaa pohjaa käsitykselleni siitä, että diskurssin esiintyminen tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa, kuten Ylen tuottamissa podcasteissa, johtaa siihen, että tietyt asiat ja käsitykset aletaan nähdä vaihtoehdottomina tietyissä esiintymisyhteyksissä. Hallin (1999) mukaan kansallisiin identiteetteihin ja ideologioihin syntyy diskursseja, jotka tuottavat ”meitä” tuottaen samaan aikaan ”muita” eli toiseutta. Hallin keskeinen toiseuteen liittyvä diskurssi on kansallisen identiteetin ”lännen diskurssi”, jonka hän näkee olevan joukko tietynlaisia kuvia, jotka tiivistävät joukon erilaisia länsimaalaisina, usein yliverlaisina piirteinä pidettyjä kuvia yhteen, mikä tuottaa samalla vertailustandardin eli ”muun maailman”. (Hall, 1999, 77–79.) Kulttuuri ei kehity tyhjiössä vaan ihmisten välisenä vuorovaikutuksena muun muassa erilaisten käytäntöjen, puhetapojen ja muiden esitysten eli representatioiden kautta. Kitkaa saattaakin syntyä, jos kulttuurien tavat eroavat selkeästi toisistaan. Kulttuurisia puhetapoja ja esityksiä käytetään asioiden kuvailemisen ohella ohjailemaan ihmisiä: se, joka saa määritellä käsitteet, puheenaiheet ja näkökulmat, käyttää valtaa. (Opetushallitus, 2023a.)

3.1 Läntinen identiteetti ja orientalismi

Kulttuuri-identiteetti liitetään yleensä tunteeseen kuulumisesta ryhmään, joka käyttäytyy samalla tavoin, puhuu samaa kieltä ja jonka maailmankatsomus perustuu yhteiselle arvopohjalle, menneisyydelle ja traditioille (Opetushallitus, 2023b). Läntinen kulttuuri-
piiri, johon me Suomessakin miellämme itsemme kuuluvan, on osa liberaalin demokra-
tian eetosta, johon kuuluvat käsitykset ihmisoikeuksista, tasa-arvosta ja vapaudesta. Kä-
sitteenä ”länsi” tekee samalla mahdolliseksi yhteiskuntien luokittelun eri kategorioihin.
Sen avulla voimme myös vertailla, missä määrin eri yhteiskunnat muistuttavat toisiaan
tai eroavat toisistaan, tuottaen samalla tietynlaista tietoa tietystä aiheesta ja tiettyjä sii-
hen kohdistuvia asenteita. (Hall, 1999, 79.)

Olli Löytty kertoo tekstissään (2005) kirjallisuusteoreetikko Edward Saidin näkemyksen siitä, että länsi on historiallisesti merkityksellistä idän omaksi vastakohtakseen, mikä tuottaa maailmasta kuvan, johon mahtuu vain kaksi ääripäätä (Löytty, 2005, 172). Tätä lännen toimintaa Edward Said (1978/2011) kutsui orientalismiksi samannimisessä klassikoteoksessaan. Saidin mukaan orientalistiset diskurssit kertovat enemmän lännestä kuin itse Orientista ja sitä käytettiin perustelemaan kolonialistista järjestystä (Said, 1978/2011). Toisaalta, kuten Rastas, Huttunen sekä Löytty kirjassaan *Suomalainen monikulttuurisuus* (2005) mainitsevat, on selvää, että esimerkiksi sanonta ”maassa maan tavalla” ei voi päteä maassa, jossa on jo monia, kenties ristiriitaisiakin tapoja. Siksi tarvitaan tilaa ”maan tavoista” käytävälle, mahdollisimman laajalle keskustelulle (Rastas ym., 2005, 36). Länsimainen media on pyrkinyt pitämään yllä tätä ajoittain kovasanaista keskustelua Qatarin ja Fifan kanssa kisaisännän yhteiskunnallisesta tilanteesta sekä Fifan mätäpaisemaisesta (Kolamo, 2022) rakenteesta.

Koska kulttuuri-identiteetit eivät diskursiivisesti ajateltuina ole itsestäänselvyksiä, keskustelut voidaan nähdä myös identiteettiä rakentavien kulttuuristen ja yhteiskunnallisten diskurssien valtakamppailuna. Vaikka yksilön identiteetti tai käsitys itsestä on subjektiivinen kokemus, muotoutuu se niissä sosiaalisissa kehyksissä, jotka yksilöä ympäröivät. (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 52–53.) Koska läntinen demokratiamalli on maailman mittakaavassa enemmänkin poikkeus kuin sääntö, heijastuu globaalit mittakaavat saavan urheilutapahtuman mukana välähdyksiä eriävistä yhteiskuntamalleista ja kulttuureista. Qatarin kisoista käydyt keskustelut voivat antaa pienen kuvan tällaisista kulttuurisista törmäyksistä, jossa Stuart Hallin (Hall, 1999, 156–157) sanoin kulttuuri pyrkii puhdistautumaan, eli järjestäytymään kohti kulttuurille normaalia tilaa sulkemalla pois kaiken sen, mikä koetaan uhkana kulttuuriselle järjestykselle. Kyseessä ei ole kuitenkaan ensimmäinen kerta, kun viihteen megatapahtumia järjestetään Qatarissa, sillä vuonna 2019 yleisurheilun maailmanmestaruuksista kilpailtiin maan pääkaupungissa Dohassa, jonka lisäksi suomalaisillekin rakas Formula 1 -sirkus kurvaili aavikon keinovaloissa ensimmäisen kerran vuonna 2021. Kumpaakin suurtapahtumaa kritisoitiin länsimediassa (Benson, 2021; Ingle, 2019), mutta ehkäpä jalkapallon ylivertaisen globaalin jalanjäljen

vuoksi läntisen kulttuurin kollektiivisempi huomio ja kritiikki kohdistui Qatarin vasta loppuvuodesta 2022.

3.2 Toiseus ja eurosentrismi

Stuart Hall mainitsee teoksessaan *Identiteetti* (1999) erilaisia ”toiseutta” käsitteleviä teoreettista selitysmalleja, joiden tehtävänä on positiivisten ja negatiivisten erojen osoittaminen (Hall, 1999, 152). Tässä tutkielmassa hyödynnän Mary Douglasin antropologista mallia, jossa sosiaaliset ryhmät tuottavat merkitystä omaan maailmaansa järjestämällä ja organisoimalla asioita erilaisiin luokittelujärjestelmiin (Em., 155; Douglas, 1966). Vakaat kulttuurit edellyttävät asioiden pysyvän niille määrätyillä paikoillaan, ja kulttuurinen järjestys häiriintyy silloin, kun asiat putkahtavat esiin väärässä paikassa ja ajassa (Hall, 1999, 156).

Ylittivätkö vieraassa kulttuurissa järjestetyt jalkapallon MM-kisat tällaisen Douglasin kuvaileman kulttuurin symbolisen rajan tunkeutumalla kulttuurisesti merkittävän urheilulajin avulla länsimaiseen tilaan? Tällöin varsin yksimielinen kritiikki ja yhteiskunnallisten epäkohtien esilletuonti voidaan nähdä eräänlaisena sulkeutumisenä ja kulttuurin puhdistautumisen prosessina (Em., 157), jollaisena esimerkiksi podcastien keskusteluja voidaan pitää. Tällaisessa puhdistumisriitissä nousee esille eurosentrinen näkökulma, eli Eurooppa-keskeisyys, joka tarkoittaa sitä, että eurooppalainen kulttuuri nähdään ikään kuin oletusarvoksi ja että muita kulttuureja arvotetaan yksinomaan eurooppalaisten mittapuiden mukaan (Ashcroft ym., 1998, 89). Jalkapallon MM-kilpailut ovat tältä kannalta mielenkiintoinen mittari, koska kisat ovat olleet historiallisesti globaali tapahtuma, jonka järjestäjän oletetaan käyttäytyvän ”länsimaisesti”, vaikka valtion kulttuuri, lait ja tavat olisivat erilaisia (Dun, 2014).

Läntisen diskurssin keskiössä on niin sanottu ”toisen” hahmo, josta rakennetaan absoluuttinen vastakohta ja negatio kaikelle lännen edustamalle (Hall, 1999, 131). Toiseus saa merkityksensä sen kautta, että on olemassa jotakin, joka määritetään itseudeksi – ja

päinvastoin. Toiseus ei siis ole mitään marginaalista tai satunnainen poikkeama valtavirrasta, vaan olennainen osa sitä prosessia, jossa merkitykset ja identiteetit muodostuvat. Samalla tavoin kuin sanat saavat merkityksensä erottuessaan muista sanoista myös identiteetti tarvitsee rajojensa määrittelyyn jatkuvaa rajan vetämistä tutun ja vieraan tai itsen ja toisten välillä. (Em., 166–167.)

Tutkielmani tavoite on omalla panoksellaan pyrkiä tuomaan esille kulttuurisia puheta-
poja ja purkaa ääripäihin perustuvan, mustavalkoisen maailmankuvan esittämisen, jotta
hedelmällisempää kulttuurien välistä ymmärrystä ja dialogia aiheesta voitaisiin käydä.
Toiseuden käsitteen avulla onkin muun muassa pyritty paljastamaan ja purkamaan val-
tahierarkioita (Hall, 1999, 163). Kun tarkastelun huomio kohdistuu vain kahteen toisensa
määrittävään luokkaan, siltä saattaa jäädä huomaamatta, että asiaan liittyy muitakin te-
kijöitä: ne ovat usein juuri niitä, jotka kertovat itseksi ja toiseksi määrittyvien asioiden
yhteisistä piirteistä tai ominaisuuksista (Em., 173).

4 AINEISTO

Tarkastelemalla Yle Areenan podcast-tarjonnan ohjelmahakua hakusanoilla ”Qatar”, sekä ”Qatar jalkapallo”, aikavälille 11.10.2022 – 16.12.2022 löytyi kymmenen Qatarin kisoja käsittelevää tai sivuavaa jaksoa seitsemässä eri ohjelmasarjassa: kolme *Kulttuuriykkösen* jaksoa, yksi *Urheiluhullut*-ohjelmasarjan jakso, Kari Kanalan kristillistä hengellisyyttä ja subjektin rakkautta jalkapalloon käsittelevän sarjan ensimmäinen osa, *Uutispodcastin* kaksi jaksoa, *Politiikkaradion* yksi jakso sekä yhdet jaksot *Roman Schatzin Maamme-kirjasta* että YleX:n musiikkimaailman kohuja analysoivasta *Kohupodista*. Yle Areenan hakutyökalun vuoksi otantani ei välttämättä kata kaikkia kisoista käytyjä podcast-keskusteluja, sillä tarkennettu haku hakutyökaluineen koskee vain artikkelisisältöjä. Tällöin ohjelmahaku on verrattain hankalaa. Koen kuitenkin, että keräämäni aineisto riittää hyvin kisoista käytyjen keskustelujen analysoimiseen.

Jaksojen yhteenlaskettu, teemaa käsittelevien osioiden kesto on pyöristettynä noin 300 minuuttia. Kokosin tutkielmani aineiston erittelemällä aluksi valituista jaksoista kisoja käsittelevän materiaalin, sillä esimerkiksi Kulttuuriykkösen tai Kohupodin tapauksessa jakso saattaa sisältää useammankin eri teeman, jolloin vajaan tunnin jakso ei ole kokonaan pyhitetty Qatarin kisoille. Tämän jälkeen litteroin jaksojen sisällöt auki tekstimuotoon Wordin automatiikalla, jotta syvällisempi pohdinta keskustelujen diskursseista olisi tehokkaampaa.

Vaikka ohjelmasarjat käsittelevätkin jaksoissaan samaa teemaa liittyen sekä itse kisoihin että kisojen katsomisen moraalisiin ristiriitoihin, eroavat keskustelujen näkökulmat toisistaan mielenkiintoisesti: Kulttuuriykkösen humaani, kulttuurillisepoliittinen näkökulma, Urheiluhullun urheilullinen konteksti, Uutispodcastin Ylen roolia pohtiva kulma, sekä Kanalan ohjelman hengellinen aspekti rikastuttavat keskustelun nyansseja eri tavoin. Diskurssianalyysin avulla pyrin ymmärtämään, millaisia diskursseja podcastit Qatarin kisoista tuottivat. Tutkielmani analyysin alla olevat jaksot ovat vapaasti kuunneltavissa Yle Areenassa ja Kohupodia lukuunottamatta myös ladattavissa suoraan palvelun kautta. Tutkimuskirjallisuutta ja kirjallista taustaa hallitsin Zotero-viitteidenhallintatyökalulla,

jonka avulla voin kerätä haluamani kirjallisuuden tiedot yhteen paikkaan. Alla esittelen lyhyesti tutkielmani aineiston pääpiirteissään.

4.1 Kulttuuriykkönen

Kulttuuriykkönen on perinteikäs ja suosittu Ylen kulttuurituotannon jatkuva ohjelmasarja, jonka kerrotaan ohjelmakuvauksessa perustuvan rehelliseen ja fiksuun puheeseen kulttuurista. Sarja käsittelee perjantain jaksoissaan eli Perjantaistudiossa eri yhteiskunnallisia ja kulttuurisia teemoja vaihtuvan vieraskattauksen kesken. Tarkastelun alla olevalla aikavälillä sarjassa Qatarin teemaa käsiteltiin kolmessa eri jaksossa. Ohjelma käsittelee erilaisia teemoja kulttuurin näkökulmasta, joten Qatarin kisoja käsittelevä puhe on mielenkiintoinen vilkaisu suomalaisen yhteiskunnan kulttuurisiin diskursseihin. 11.10. esitetty jakso *Miksi maailman suosituimmasta urheilulajista on kirjoitettava musta kirja* (kuuntelukertoja 5746), paneutuu toimittaja JP Pulkkisen johdolla koko pituudeltaan jalkapallon pimeään puoleen, jossa Qatarin kysymystä sivutaan vain pikaisesti. Keskustelijoina jaksossa toimivat kirjailija-toimittajat Hannu Aaltonen sekä Tapio Keskitalo. Kulttuuriykkösen perjantaisin ilmestyvässä Perjantaistudion jaksoissa Qatarin kysymystä taas sivutaan yhden kulloisenkin kolmen panelistin toiveesta, joita olivat joulukuun jaksossa päätoimittaja Jouni Kemppainen, yrittäjä Anna Moilanen, toimittaja Matti Rämö sekä marraskuun jaksossa toimittaja-kirjailija Ville Hänninen, kirjailija-kriitikko Leena Virtanen sekä kirjailija Jarkko Tontti. Perjantaistudion jaksot ovat ilmestyneet 16.12.2022 (kuuntelukertoja 11 141) sekä 18.11.2022 (kuuntelukertoja 10 117).

4.2 Urheiluhullut

Urheiluhullut on urheilutoimittaja Jussi Paasin tähdittämä urheiluun keskittyvä sarja, joka kertoo panostavansa painavaan ja intohimoiseen keskusteluun urheilun kuumista puheenaiheista nostamalla esiin teemoja, joista ei puhuta tarpeeksi. Paasin vieraina 31.10.2022 esitettyssä jaksossa ovat Amnestyyn Suomen maajohtaja Frank Johansson sekä dosentti Sami Kolamo. Ohjelmaformaattiin kuuluu myös viiden minuutin mittainen

pakina, jossa kirjailija Minna Lindgren käsittelee tragikoomisin sävyin tiettyä teemaa, tässä tapauksessa Fifaa patriarkaalisen mafiaorganisaationa. Käsiteltävänä olevan ohjelmajakson nimi on *Qatarin MM-kisat ovat lajinsa viimeiset* ja sillä on tarkastushetkellä 5 550 kuuntelukertaa.

4.3 Uutispodcast

Ylen Uutispodcast sanoo tarjoavansa syväsukelluksen yhteen uutisaiheeseen kerrallaan toimittajien Reetta Rönkän ja Heikki Valkaman avulla. Analysoituissa jaksoissa juontajan roolissa toimii tosin vain Reetta Rönkä. Ohjelmasarjan 19.10.2022 esitetyssä jaksossa *Jalkapallokisat aavikolla ovat esimerkki ”urheilupesusta” – Qatar haluaa kasvattaa valtaansa suurtahtumilla* haastateltavana toimi Yle Urheilun päällikkö Joose Palonen sekä kisojen aikana 23.11. esitetyssä *Qatarissa testataan nyt rajoja: ”Kissa ja hiiri -leikkiä median ja järjestäjien välillä”* kokemuksiaan toi esille kisapaikalta raportoiva Ylen ulkomaantoimittaja Sampo Vaarakallio. Jaksot tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman Ylen roolista kisojen tuottajana ja aktiivisena toimijana. Kumpaakin jaksoa on kuunneltu noin 23 000 kertaa.

4.4 Poliitikkaradio

Politiikkaradio on kuvauksensa mukaisesti ohjelma yhteiskunnasta ja sen kiinnostavista ilmiöistä meillä ja maailmalla. Suositun politiikkaan pureutuvan ohjelmasarjan osa ”Puheet päreiksi” käsittelee Qatarin kisoja 25.11.2022 esitetyssä jaksossaan nimeltä *Hiinanauhaskandaali – kuka kielsi rakkauden Qatarin MM-kisoissa*. Dosentti Vesa Heikkinen sekä toimittaja Tapio Pajunen käsittelevät jaksossa muun muassa kysymystä siitä, mikälainen politiikan ja urheilun sekamelska velloo jalkapalloilevassa maailmassa. Kuuntelukertoja jakso on kerännyt tarkastushetkellä 25 162, analysoimistani jaksoista eniten.

4.5 Roman Schatzin Maamme-kirja

Roman Schatzin suorassa keskusteluohjelmassa puhutaan maailman muutoksista, murroksista, trendeistä ja tulevaisuudesta. Veteraanimaahanmuuttajaksi itseään tituleeraava Schatz tarkastelee Ylen ohjelmakuvauksen mukaan aikamme ilmiöitä syvällisesti, provosoivan ennakkoluulottomasti ja kevyellä, saksalaisen humoristisella otteella. Kisojen aikana 28.11.2022 esitetty Qatarin kisoja käsittelevä jakso *Särkykö jalkapallon lumous Qatarin kisoissa* pohtii muun muassa sitä, miksi kisat annettiin ökyrikkaalle maalle, mitä meidän tulisi tästä ajatella ja voimmeko katsoa kisoja hyvällä omallatunnolla. Roman Schatzin vieraina Qatarin kisojen tilannetta pohtii jalkapallopapiksi itseään nimitävä Kari Kanala sekä jalkapalloilija Riku Riski. Jakso on erityisen mielenkiintoinen, koska se tarjoaa myöhäisemmän julkaisunsa myötä eräänlaisen jatko-osan Kari Kanalan oman podcastin diskursseihin. Kuuntelukertoja jakso on kerännyt 10 719.

4.6 Kari Kanala maailman futiksen jäljillä

Kari Kanala maailman futiksen jäljillä tarkastelee Paavalin seurakunnan kirkkoherra Kari Kanalan mielenmaisemaa ja kognitiivista dissonanssia hänen pohtiessaan sitä, taipuuko papin moraalit Qatarin MM-kisojen katsomiseen. Qatar sai MM-kisansa korruptiolla ja rakensi ne verellä, joten antaako kisoja kotona tai stadionilla jännittävä katsoja hyväksyntänsä tälle kaikelle osallistamalla itsensä? Moraalista ongelmaa Kanalan kanssa ratkovat Amnesty Suomen osaston toiminnanjohtaja Frank Johansson, jalkapalloilija Riku Riski sekä Qatarissakin työskennellyt maalivahtivalmentaja Jyri Nieminen. Sarja on jatkoa kesällä 2021 esitetylle sarjalle *Kari Kanala eurofutiksen jäljillä*. Ohjelmajakson nimi on *Kestäkö omatuntoni Qatarin MM-kisojen katsomisen*, sillä on kuuntelukertoja 15 822 ja se on ilmestynyt 24.10.2022.

4.7 Kohupodi

Kohupodissa YleX:n toimittajat Sini Laitinen ja Renaz Ebrahimi analysoivat torstaisin musiikkimaailman kohut. 1.12.2022 esitetyssä jaksossa *Kohutut Qatar esiintymiset ja Taylor Swiftin lippukatastrofi* toimittajat kysyvät, onko tekopyhää valittaa artisteista, jotka esiintyvät ihmisoikeusrikkomuksistaan tunnetussa Qatarissa jalkapallon MM-kisojen aikaan. Artistit Dua Lipasta Robbie Williamsiin ovat ottaneet kantaa suuntaan että toiseen, kun taas netissä Qatar-keikkojen puolustajat vetoavat muun muassa Yhdysvaltojen ihmisoikeusrikkomuksiin. Kuuntelukertoja jaksolla on 3392.

5 TUTKIMUSASETELMA JA -METODI

Tutkielmani pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin, sillä pohdin kielen käyttöä aktiivisena toimintana, joka rakentaa, ylläpitää ja muuntaa sosiaalista todellisuutta. Pietikäisen ja Mäntysen (2020) mukaan kielenkäyttö on aina sosiaalista toimintaa ja sillä on väliä: kielenkäytön ehdot ja seuraukset sekä rajoittavat että mahdollistavat sitä, miten kieltä voi, kannattaa ja on mahdollista käyttää. Kielenkäytöllä on seurauksia sekä puheena olevalle aiheelle että osallistujille. Kieltä käyttämällä rakennetaan tietoa, solmitaan suhteita sekä muutetaan käytänteitä että käytetään valtaa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 6). Tavoitteenani ei ole puheenvuorojen totuuden tai pätevyyden tarkastelu, vaan kiinnitän huomioni siihen, kuinka keskustelijat merkityksellistävät Qatarin kisoja omissa viitekehyksissään ja millaisia diskursseja he toisintavat. Julkisen moraalikeskustelun eritteleminen ja näkyväksi tekeminen on tärkeää, koska se luo edellytyksiä erilaisuuksien rinnakkaiselolle ja nykyistä demokraattisemmalle julkisuudelle (Rautajoki, 2004).

Kieli ei järjestäydy pelkästään kieliopin luontaisten sääntöjen mukaisesti vaan myös diskursiivisten, sosiaalisten ja kulttuuristen normien, arvojen ja sääntöjen mukaan. Kieltä tutkimalla opitaan sitä ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista – ja päinvastoin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 7.) Tämän tutkielman tavoitteena onkin juuri kielen avulla ymmärtää enemmän sitä hyödyntävästä ja siitä ammentavasta yhteiskunnasta. Tutkielmani perustuu ajatukseen yhteiskunnallisen keskustelun tavasta heijastaa sosiaalisesti jaettuja kulttuurisia tulkintoja moraalisisista kysymyksistä ja kielen tavasta tuottaa näitä tulkintoja. On ensiarvoisen tärkeää tunnistaa ja tutkia yhteiskunnallisen keskustelun diskursseja: tällöin analysoimme omaa toimijuuttamme sekä kulttuuriamme syvemältä.

Tutkielmani kiintopiste on podcastien pohdinta siitä, onko monissa ihmisoikeus- ja korruptiosyytteissä ryvettynyttä tapahtumaa soveliasta seurata ja kuinka diskursseilla pyritään perustelemaan näkökulmia tavalla jotka heijastelevat kulttuuria. Tarkoitukseni on myös ymmärtää analyysin avulla sitä, millaisin eri diskurssein keskustelijat käsittelevät

kysymystä kisoihin osallistumisesta ja millaisia eri viitekehyksiä teeman pohjaksi tarjottiin sekä näyttäytykö näissä diskursseissa toiseutta rakentava eurosentrinen näkökulma. Toisin sanoen, pyrin tunnistamaan keskusteluista sen kulttuuriset piirteet. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia diskursseja Qatarin kisoja käsittelevissä podcasteissa esiintyy?
2. Millaisia toiseuden piirteitä diskurssit rakentavat?

Empiirisessä tutkimuksessa tutkimustulokset saadaan tekemällä konkreettisia havaintoja tutkimuskohteesta analysoimalla sitä kokemusperäisesti (Koppa, 2015). Tutkielmani sisältää diskurssitutkimuksen menetelmien lisäksi kriittistä tutkimusta, koska pyrin oikeudenmukaisempien ja parempien rakenteiden ja järjestysten tuottamiseen. Tämän lisäksi pureudun analyysillani kurkistamaan ilmiöiden syvärakenteisiin ja niistä kumpuaaviin merkityksiin. Pohjaan analyysini diskurssianalyysiin, jonka avulla pyrin tunnistamaan materiaalista kulttuurisia piirteitä ja pohtimaan näiden avulla diskurssien luomaa todellisuutta. Seuraavaksi avaan tarkemmin diskurssin käsitettä sekä diskurssianalyysia.

5.1 Diskurssi

Michel Foucault määritteli diskurssin sopimuksenvaraisiksi ja johdonmukaisiksi tavoiksi puhua tai kirjoittaa jostakin (Foucault, 1969, 105–106). Hänen mukaansa diskurssiin kuuluvien lausumien muotoilemista sääntelevät diskursiiviset käytänteet eli sosiaalisesti vakiintuneet tavat tuottaa lausumia. Diskursiiviset käytänteet, diskurssiin kuuluva käsitejärjestelmä ja diskurssia rakentavat representaatiot ilmentävät siten tiettyjä ideologioita, tapoja hahmottaa todellisuutta ja siihen kuuluvia subjekteja, objekteja ja suhteita. (Solin, 2001.) Stuart Hallin (1999) mukaan taas diskurssilla tarkoitetaan ryhmää lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jostakin aiheesta koskevasta tiedosta, eli representoida tätä tietoa. Diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla, mutta se samalla myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe

voitaisiin esittää (Hall, 1999, 98). Kielenkäytön diskursiiviset normit tulevat yleensä parhaiten näkyviin, kun niitä syystä tai toisesta rikotaan (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 31).

Samalla kun kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, tulee myös kielenkäyttäjistä sosiaalisia toimijoita, joilla on erilaisia mahdollisuuksia ja resursseja toimia, käyttää valtaa, vastustaa ja uudistaa sekä neuvotella siitä, kuinka asiat ovat (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 8). Tietyn näkökulman korostuminen aihetta käsittelevissä diskursseissa voidaan mieltää tavaksi, jolla kulttuuri pyrkii käsitteellistämään ilmiötä tai aihetta, ja samalla vaikuttamaan siihen, millaisen käsityksen yleisö voi käsitellystä aiheesta muodostaa. Kieli kertoo ajasta, paikasta, normeista ja rakenteista, mutta samalla se voi vaikuttaa niihin ja muuttaa niitä. (Em., 10.)

Pyrin tutkielmassani havaitsemaan, tulkitsemaan ja nimeämään aineistosta erilaisia diskursseja, kuten ajan ja ilmaston -diskurssi tai demokratiadiskurssi, jotka määritän sitten laajemmaksi toiseuden diskurssiksi, koska näissä puhetavoissa näyttäytyy puhtaimmillaan Hallin ajatus ”meistä ja muista” (Hall, 1999). Juuri nämä diskurssit ammentavat voimansa kulttuurista, jaetuista käsityksistä yhteiskunnasta ja ihmisoikeuksista, mutta myös eurosentrisestä maailmankatsomuksesta, joka esittäytyy mielenkiintoisesti puhuttaessa kisojen ajankohdasta, ilmastosta, lajikulttuurista ja infrastruktuurista. Näitä asioita peilataan puhtaasti Euroopan näkökulmasta, eikä diskursseja esimerkiksi Qatarin olemattoman jalkapallokulttuurin puutteesta, alueen ilmastollisesta sopimattomuudesta, tai kisojen historiallisen ajankohdan jatkumosta, jossa kisat järjestettiin aina pohjoisen pallonpuoliskon kesäkuukausien aikaan, piilotella tai välttämättä edes tiedosteta.

5.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi voidaan määritellä kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym., 2016). Kulttuurinen

tieto, joka on diskurssianalyysin kiinnostuksen kohde, sisältyy diskursseihin, joiden olemassaoloa voidaan tutkia jäsentämällä puheen kulttuurista merkittävyyttä. Diskurssianalyysi pyrkii avartamaan ja selvittämään käsitystämme siitä, miten ihmiset ovat osallisena kulttuurin diskursseissa ja millä tavoin ihmiset jäsentävät käsityksiään todellisuudesta. Diskurssianalyysin avulla voidaan myös osoittaa, että kokonaisuus muodostuu useanlaisista, hyvin erityyppisistä keskusteluista. (Remes, 2014.)

Etenkin ihmisten puheen kautta tapahtuvaa ilmiöiden jäsentymistä kutsutaan Remeksen (2014) mukaan diskurssianalyysin brittiläiseksi traditioksi, jota hyödynnän metodinani tässä tutkielmassa. Menetelmä on tutkielman kannalta tarkoituksenmukainen, koska kulttuurisia ominaisuuksia, eurosentrismiä sekä toiseuden merkityksiä voidaan tunnistaa, analysoida ja tulkita hyvin englantilaisen tradition avulla, sillä sen avulla voidaan analysoida kulttuurista toimijuutta. Brittiläistä menetelmää onkin käytetty esimerkiksi Uuden-Seelannin rasismien tutkimuksessa tarkasteltaessa uudisasukkaiden käyttämää kieltä alkuperäisväestöstä sekä tutkittaessa amerikkalaisen syytetyn yhdysvaltalaisessa oikeuslaitoksessa saamaa kohtelua. (Remes, 2014.) Vaikka menetelmää on historiallisesti kiinnostanut varsinkin ihmisten kasvokkainen keskustelu ja vuorovaikutus, koen, että podcastien keskustelevan luonteen ansiosta se sopii hyvin myös podcastien tarkasteluun.

Analyysiani ohjaa myös kulttuurirelativistinen näkemys, joka korostaa eri kulttuuristen arvojen ja tapojen suhteellisuutta ja tulkinnanvaraisuutta. Kulttuurirelativismissa arvot, normit, moraalinen hyvä ja oikeudenmukaisuus ovat suhteellisia kulttuuriin, yhteiskuntaan, elämänmuotoon tai aikakauteen nähden eikä eri kulttuureja voida arvioida yhteisillä kriteereillä (Tieteen termipankki, 2023). Tällä pyrin ohjaamaan analyysiani objektiivisempaan suuntaan. Diskurssianalyysissäni oletan myös brittiläiseen tapaan, että olen aineiston alla olevan kulttuurin edustajana tietoinen sen kulttuurisista ominaispiirteistä ja kykenen näin tunnistamaan ja löytämään siihen kuuluvat normit ja puhettavat.

6 ANALYYSI

Ennako-oletukseni oli, että Kulttuuriykkösen, Uutispodcastin sekä Poliitiikkaradion jaksoissa kisojen käsittely olisi ollut yhteiskunnallisesti objektiivisempaa, mutta kisojen urheilullisen kehyksen ja lajin affektiivisen elementin puute vaikuttaisivat ohjelman keskustelun sävyyn. Oletin myös, että jaksosten sisältöjä yhdistävä tekijä olisi MM-kisojen ja omien subjektiivisten arvojen syvä ristiriita ja ahdistus. Kokivatko keskustelijat, että he katsomalla kisaotteluita osallistuttavat itsensä ja näin passiivisesti hyväksyvät kisojen ympärillä velloneet ja sitä kautta kisoihin symbolisoituneet humanit ongelmat? Millaisia kulttuurisia toiseuden kuvauksia materiaalista nousee esille?

Nykyaikaiset podcastit henkilöityvät yleensä vahvasti juontajansa persoonaan, joten on tarpeen avata myös ohjelman juontajan roolia diskurssien tuottamisessa. Toimiiko juontaja kertojana pohjustaessaan Qatarin kisojen kehyksiä? Kertomusten voima on siinä, että rakentamalla ja esittämällä kertomuksia voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä ja vaikuttaa tämän hetken ja tulevaisuuden ratkaisuihin (Pietikäinen & Mäntynen, 2020, 84). Kaikki analyysin kohteena olevat ohjelmat tuottivat juontajansa myötä lähes identtisen jakson pohjustuksen, jossa keskustelun sävy kehystettiin jo valmiiksi kriittiseksi. Yksinkertaistaen viesti oli seuraavanlainen:

1. Fifa on korruptoitunut
2. Tuhansia siirtotyöläisiä on kuollut kisojen rakennustöissä
3. Työolosuhteet verrattavissa orjuuteen
4. Qatarin hallinto sortaa naisia ja seksuaalivähemmistöjä

Seuraavaksi kirjoitan auki tarkempaa analyysiani, jossa olen tulkinnut aineistosta esiin nousseita diskursseja. Keskityin tässä tutkielmassa laajemmin kulttuurisiksi mieltämiini puhetapoihin, mutta näkökulmani on tarkennettu erittelemään aineistosta eurosentrisyyttä ja toiseutta merkityksellistäviä lausumia. Diskurssien analyysi tapahtuu identifioimalla diskurssit, jotka sisältävät tiedon ilmiön luonteesta (Remes, 2014). Tulkitsin podcast-keskusteluista lukuisia erilaisia teemoja, kuten raha, demokratia, ilmasto ja vastuu,

jotka analyysiani yksinkertaistaakseni nimesin ja ryhmittelin viideksi laajemmaksi diskurssiksi. Seuraavaksi avaan syvemmin hahmottelemiani diskursseja.

6.1 Urheilu ja politiikka -diskurssi

Urheilu ja politiikka -diskurssi pitää sisällään laajemman kontekstin, johon kietoutuvat raha, FIFA, Qatarin kansainvälisen brändi-imagon luominen sekä valtioiden väliset suhteet urheilun ja politiikan näyttämöllä. Näin myös taloudellisen vallan funktio näyttäytyy tässä diskurssissa vahvasti. Sami Kolamo, joka on tutkinut kriittisesti ja kattavasti urheilun ja politiikan symbioosia, sanoo aineistossa (4.), että jalkapallon kansallisten lajiliittojen ja valtioiden hallinnon välillä on yhteys, joka näkyy juuri Qatarin kisojen kaltaisina päätöksinä. Aineistosta esille nousivat oheiset lausumat:

”Valtion väliset suhteet vaikuttivat paljon kisojen valinnoissa.” – Kari Kanala

”Qatarin kulttuurista profiilia, medianäkyvyyttä ja maabrändiä silotellaan urheilu- ja viihdetapahtumilla.” – Reetta Rönkä

”Suomen intressit Qatarin suhteen taloudessa.” – Sampo Vaarakallio

”Länsi on Qatarille ison palveluksen velkaa.” – Roman Schatz

”Arabimaissa kasvupotentiaalia ja paljon rahaa.” – Kari Kanala

”Qatar investoinut vahvasti ympäri maailmaa.” – Sami Kolamo

Keskustelijat olivat pääpiirteissään hyvin perillä urheilun ja politiikan yhteydestä ja kritisoivat näkökulmaa vanhanaikaiseksi. Jokaisessa podcastissa tiedostettiin vahvasti myös kisojen funktio Qatarin valtion brändin markkinoinnissa. Yleinen mielipide oli, että raha on kaikkea ylläpitävä ja toimintaa määräävä voima Qatarin, Fifan sekä kansallisten lajiliittojen välillä, jotka ovat tiiviisti yhteydessä valtioidensa hallintoihin. Myös Suomen poliittiset intressit tiedostettiin keskustelijoiden osalta.

6.2 Toiseuden diskurssi

”Qatar ei ole jalkapallomaa.” – Kari Kanala

”Väitättökö ettei Qatar olisi keskivertoa pahempi?” – Juhani Kenttämää

”Qatar on pienempi kuin Etelä-Savon maakunta, miksi sellaisessa paikassa järjestetään kisoja?” – Roman Schatz

”Miksi [kisat] myönnetään valtioille, jotka kaukana liberaalista demokratiasta?” – Jouni Kemppainen

Toiseuden diskurssilla viitataan puhetapoihin, joilla Qatarin valtiota, sen kulttuuria ja itse kisoja kritisoidaan suhteessa läntiseen demokratiaan, käsitykseen ihmisoikeuksista, ekologisuuteen ja infraan sekä aikaan, ilmastoon että Qatarin olemattomaan jalkapallokulttuuriin. Kyseessä oleva diskurssi on tutkielmani pääasiallinen mielenkiinnon kohde, sillä juuri se mielestäni määrittää läntisen kulttuuri-identiteetin sekä toiseuden jalkapallon MM-kisojen viitekehityksessä. Toiseuden diskurssi pitää sisällään Hallin (1999) käsityksen läntisestä diskurssista ja kaikesta siihen symboloituvasta kulttuurisesta ja kansallisesta identiteetistä, joten esimerkiksi glorifioivat puheet läntisestä liberaalista demokratiasta ja ihmisoikeuksista kietoutuvat toiseuden käsitteeseen: rakennamme toiseutta eli Hallin sanoin ”meitä ja muita” merkitsemällä ja tuomalla ilmi yhteiskunnallisilla foorumeilla omia rajojamme ja vertaamalla niitä ”toisiin”.

”Absurdia, että kisat keskellä talvea.” – Riku Riski

”Seisomme hyvän maailman takana.” – Anna Moilanen

”Jos kisat olisivat Saksassa, jokainen ymmärtää, että meillä olisi Ylellä vahva läsnäolo Saksassa.” – Joose Palonen

”Orjatyötä, suuri määrä kuollut rakennusprojekteissa.” – Tapio Keskitalo

Siirtotyöläiset, jotka matkustavat Qatariin paremman tienestin perässä löytävät itsensä *kafala*-järjestelmän rattaista, jossa Kolamon mukaan heidän yhteiskunnallinen asemansa ei merkittävästi eroa entisaikojen orjista (Kolamo, 2022, 26). Vaikka ihmisoikeusrikkomukset, huonot elinolot, palkan pienuus ja *kafala*-järjestelmän ristiriitaisuudet ovat kiistattomat meidän silmissämme, kenelle yritämme perustella Qatarin kisaisän-

nyyden moraalisia aallonpohjia? Qatarilaisille, jotta mahdollinen yhteiskunnan rakenteellinen länsimaistuminen olisi mahdollista vai oman kulttuuripiirimme edustajille, jotta he yhtyisivät kuoroon vahvistamaan hegemonista diskurssia läntisestä liberaalista demokratiasta?

”Ehkä Qataria markkinoidaankin muille kuin eurooppalaisille.” – Kari Kanala

Miellämmekö tämän lisäksi Euroopassa jonkinlaisen historiallisesti ja taloudellisesti perustellun omistussuhteen jalkapallon arvokisoille, koska laji on lähtöisin Britanniasta ja maailman tasokkaimmat kansalliset sarjat (esim. Englannin Valioliiga, Saksan Bundesliiga ja Espanjan La Liga) sijaitsevat mantereellamme? Euroopan mittakaavassa kritiikki oli kuitenkin pohjoismaita, Saksaa ja Englantia, Hollantia, Belgiaa ja Sveitsiä lukuun ottamatta varsin vaimeaa – kuten Amnestyn Frank Johansson aineistossa (4.) mainitsee, Etelä-Euroopan valtiot ovat olleet pohjoismaita huomattavasti hiljaisempia kritiikissään. Pitäisikö lännen diskurssin sijaan tarkentaa termiä esimerkiksi pohjoismaiseksi diskurssiksi?

6.3 Vastuun diskurssi

”Jokaisen pitäisi hankkia selkäranka, minkälaista haluaa tukea.” – Anna Moilanen

”Miksi yksilölle sävytetty vastuu boikotoinnista?” – Vesa Heikkinen

Vastuuta pohditaan aineistossa paljon. Viitataan vastuulla laajemmin keskusteluun siitä, kenellä on vastuu kisoihin liittyvistä eettisistä ongelmista, mutta myös yksilön ja instituutioiden sekä rakenteiden väliseen vastuuseen. Yksilöillä viitataan tässä niin sanottuihin kuluttajiin, eli kisojen katsojiin sekä jalkapalloilijoihin, jotka ammattinsa puolesta oletetaan ottavan yhteiskunnallisessa keskustelussa suurempaa roolia. Moni keskustelijoista penäsi vastuuta yksilöiltä, mutta valtaosa myönsi ongelmien kaatamisen yksilöiden niskaan olevan kohtuutonta: kisoihin osallistuva jalkapalloilija harjoittaa pelaamalla ammattiaan, eikä maailman suurimman esiintymislavan tuomaa markkina-arvoa voi uran kannalta väheksyä. Fifan rooli kisojen myöntäjänä ja projektin mahdollistajana on

suurimman kritiikin alla, mutta instituutioiden, kuten kansallisten lajiliittojen sekä urheiluseurojen, tiukempaa kantaa yhteiskunnallisiin ja globaaleihin epäkohtiin vaaditaan myös.

”Pitäisi mennä urheilun rakenteisiin, emme voi muuttaa maita boikotoimalla, pitää vaikuttaa järjestöihin.” – Leena Virtanen

”Katse johtajiin ja lajiliittoihin, heillä vastuu kokoushuoneissa.” – Kari Kanala

”Urheilijan tehtävä ei ole vain urheilla.” – Riku Riski

”Urheilijan ura lyhyt, ei pidä tuomita urheilijaa.” – Matti Rämö

”Miksi jalkapalloilijat eivät aukaise suutaan?” – Vesa Heikkinen

”Miksi Yle esittää tällaiset kisat, jotka tiedetään rakentuneen vahvasti ihmisoikeusrikkomuksilla?” – Reetta Rönkä

Erilaisten instituutioiden vastuusta puhuttaessa esille nousevat Fifan ja seuratoiminnan lisäksi Suomen Palloliitto, joka ilmoitti omassa tiedotteessaan arvokisojen alla, että kisojen myöntäminen Qatarille oli väärä ja huono päätös, mutta niiden boikotointi ei olisi oikea ratkaisu. Palloliitto päätyi sanojensa mukaan valitsemaan aktiivisen vaikuttamisen ja vuoropuhelun tien, sillä he uskovat, että päätöspöydissä läsnä olemalla ja keskusteluun osallistumalla pienenkin ääni voidaan kuulla (Palloliitto, 2022). Tämän lisäksi Pohjoismaiden palloliitot Suomi mukaan lukien lähettivät loppukevästä 2021 Fifalle kirjeen, jossa ne vaativat vierastyöläisten ihmisoikeuksien ja työolojen parantamista (Palloliitto, 2021). Dosentti Sami Kolamo on kirjassaan *Riistopallon MM-kisat Qatarissa (2022)* kuitenkin kriittinen palloliiton toimintaa kohtaan. Hänen mukaansa kirjeen ainoana seurauksena on, että Suomen Palloliitto ja muut pohjoismaiset liitot voivat olla tyytyväisiä omasta korkeasta moraalisuudestaan ja positiivisesta yleisösuhteestaan (Em., 147). Mielenkiintoisesti tutkielmani aineistosta käy ilmi, että Amnestyn Suomen maajohtaja Frank Johansson pitää päinvastoin Suomen Palloliiton toimintaa tilanteessa esimerkillisenä. Johansson kysyykin Kari Kanalan podcastissa: ”Jos Qataria vain yksiselitteisesti boikotoidaan ja kansainvälinen yhteisö kääntää sille selkensä, niin mitä intressejä maalla silloin olisi korjata ilmiselviä ihmisoikeusongelmiaan?”. Onko podcasteissa esiintyvä pohdinta

kisojen katsomisen boikotoinnista pyrkimystä kulttuuriseen puhdistautumiseen? Järjestytkö kulttuuri yhtenäisen mediakritiikin avulla kohti kulttuurille normaalia tilaa sulkemalla pois sen mikä koetaan sille uhaksi, jolloin subjektin vastuuta käsittelevä keskustelu voitaisiin tulkita pyrkimykseksi vaikuttaa yleisön toimintaan.

6.4 Nostalgia-diskurssi

Nostalgia-diskurssi sisältää keskustelijoiden subjektiiviset tunnekokemukset ja muistot, joilla on kisoihin osallistumisessa ja siitä puhuttaessa merkittävä rooli. Jalkapalloromantiikaksi aineistossa luonnehdittu affektiivinen suhtautuminen taistelee ideologian kanssa, jolloin Kari Kanalan sanoin (5.) kognitiivinen dissonanssi ottaa vallan. Kanala, joka erottautuu aineiston sisällä toimijoista intohimoisimmaksi jalkapalloromantikoksi, on ainoa, joka pohtii syvällisemmin subjektin ahdistusta ja hämmennystä kisoihin osallistumisen suhteen. Myös Kulttuuriykkösen marraskuisessa jaksossa myönnetään kahden haastateltavan osalta faniuden vaikutus katsomiseen, jonka myötä tietyn osallistujamaan, tässä tapauksessa Ranskan ja Saksan pelien katsomista kisojen ristiriidat eivät poista.

”Jalkapallon MM-kisat ovat minulle eräänlainen pyhiinvaellus. Niiden aikana koen linkittyväni johonkin itseäni suurempaan.” – Kari Kanala

”Olen ajatellut, että Saksan otteluita en kykene jättämään väliin.” – Ville Hänninen

”Nostalgiafaktori, ihmisillä halua kiinnittyä näihin tapahtumiin.” – Sami Kolamo

”Ovatko ihmiset valmiita ummistamaan silmänsä koska jalkapallo?” – Jussi Paasi

6.5 Positiivisen vaikuttamisen diskurssi

Positiivisen vaikuttamisen diskurssin on yhteydessä toiseuden diskurssiin yhteyteen sen sisältämien me ja muut -elementtien vuoksi, mutta näen kyseiset puhettavat ratkaisuhenkisempinä – ainakin lännen näkökulmasta. Ennakkokäsitykseni vastaisesti Amnestyn

Frank Johansson toimii keskustelussa neutraalina ja objektiivisena ja on näkökulmassaan vahvasti positiivisen vaikuttamisen kannalla. Kuluttajan boikotoinnin Johansson näkee myös turhaksi. Johansson kokee, että vaikka Fifaan, Qatarin sekä itse kisoihin liittyy paljon hämää ja eettisesti kyseenalaista toimintaa, voidaan jalkapallon MM-kisat Qatarissa nähdä erinomaisena mahdollisuutena vaikuttaa valtion rakenteisiin ja positiivisempaan tulevaisuuteen ja kehitystä on Johanssonin mukaan jo tapahtunut. Hän myös tähdentää, että kisoja pitää ehdottomasti järjestää muuallakin maailmassa kuin vain läntisessä kulttuuripiirissä: demokratiakäsitys ja läntiset arvot eivät voi olla globaalien lajin suurimpien kisojen ainoat standardit. Kansainväliset suurtapahtumat ovat tämän diskurssin mukaan potentiaalisia ylijärjestyksen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen muutoksen välineitä sekä läntisen liberaalin arvomaailman peili. Tällaiset lausumat ovat aineistossa verrattain harvinaisia ja kiteytyvät lähinnä Frank Johanssoniin ja hänen vaikutukseensa.

Toisaalta tässä diskurssissa esittäytyy myös vahva ja vilpitön halu vaikuttaa sekä muuntaa vieraan kulttuurin rakenteita omiimme kaltaiseksi, jossa historiallisesti läntisenä tapahtumana esittäytyneet jalkapallon MM-kisat toimivat eurosentrisen ajatusmaailman linssinä. Kehystämällä toiminnan positiiviseksi toiminnaksi tuotamme Edward Saidin (1978/2011) konseptia orientalismista, jonka mukaan Orientti nähdään lännessä alistettuna ja näin tarvitsee pelastaa itseltään. Tätä narratiivia on hyödyntänyt myös Qatarin valtionjohto, joka kehystää lännen kritiikin kommentteissaan suoraksi vaikuttamisyri-tykseksi ja näin uhaksi paikalliselle kulttuurille (McKinnon, 2022).

Vaikka lännen tarkoitusperät ovat hyvät ja moraalinen pohja toiminnalle on näkökulmamme mukaan oikeutettu, on lännen aktivismi kohdealueella koettu myös haitanneen esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen asemaa alueen muslimivaltioissa (Todman, 2022). Pyrimme viemään palan ideologiaamme vieraaseen kulttuuriin voiman ja kritiikin avulla, unohtaen samalla toimia kohteen kulttuurin kontekstissa. Tällöin rakentavalle keskustelulle jää harvoin sijaa.

”Hyvä tilaisuus nostaa esille asioita.” – Frank Johansson

”Rakenteellinen muutos kisojen myötä mahdollinen, muutoksia tapahtunut mutta ei pantu vielä käytäntöön.” – Frank Johansson

”Huomio on noussut, mikä on hyvä asia, maailma ei tietäisi Qatarin siirtotyöläisten tilanteesta.” – Joose Palonen

”Kisat voivat nostaa ihmisoikeuksien arvoa maassa, paineet ympäristön puhdistamiseen.” – Jyri Nieminen

7 POHDINTA

Ohjelmissa esiintyvät diskurssit siitä, onko Qatarin jalkapallon MM-kisojen seuraamatta jättäminen subjektin moraalinen velvollisuus, on mielenkiintoinen tarkastellessa ohjelman mahdollista vaikutusta yhteiskunnalliseen keskusteluun. Mikä kisojen julkisen ja äännekkään, lähinnä yksilön tasolla kulkevan potentiaalisen boikotoinnin tarkoitus ja voima on ja millaisia diskursseja subjektit podcast-jaksoissa tuottivat? Vaikka kisojen katsomisen moraaliset dilemmat ovat varsin perusteltuja, eivät humanit ongelmat ja laaja mediakritiikki vaikuttaneet kisojen katsojalukuihin: loppuottelu keräsi Suomessa yli puoli-toistamiljoonaa katsojaa, ollen yksi vuoden katsotuimmista ohjelmista (Finnpanel, 2023). Dosentti Sami Kolamon mukaan merkkejä moraalista toimijuudesta oli kuitenkin Qatarin kisojen ympärillä ollut. Osa faneista ei ole suostunut ostamaan ottelulippuja, osa on puolestaan luvannut kieltäytyvänsä katsomasta Qatarin MM-kisojen tv-lähetyksiä (Kolamo, 2022, 151).

On mielenkiintoista havaita kuinka urheilun ja politiikan kyllästävä teema käsitellään keskusteluissa yksinomaan kulttuurin linssin läpi. Tämä näyttäytyy esimerkiksi siinä, kuinka dominoiva edustus kulttuurisilla toimijoilla, kuten kirjailijoilla ja toimittajilla Ylen podcasteissa on. Vaikka kyseessä on jalkapallon MM-kisat, kymmenestä podcast-jaksosta vain kahdessa haastatellaan jalkapalloilijaa: molemmissa Riku Riskiä, joka nostatti pienehkön kansainvälisen uutispiikin kieltäytyttyään osallistumasta vuonna 2019 Qatarin harjoitusleirille yhdessä Suomen jalkapallomaajoukkueen kanssa. Riskillä on selkeä kokemus aiheesta, mutta toisaalta ideologinen sekä ammattinsa puolesta ulkopuolinen näkökulma: Suomi oli jo tuolloin varmuudella ulkona kisoista, joten Riskillä ei Suomessa ammatikseen jalkapalloilevana ollut merkittävää mahdollisuutta tahrata omaa uraansa henkilökohtaisella valinnallaan.

Arvotetaanko Ylen alustalla esiintyvät podcastit yhteiskunnallisessa keskustelussa korkeammalle, koska niiden julkaisija on yleisradioyhtiö? On mahdollista, että vahvasti asiantuntijoihin nojautuvat podcastit saavat merkittävän edun Ylen näkyvyydestä, kuuluvuudesta ja verkostoista, jolloin on potentiaalisesti helpompaa löytää mielenkiintoisia

vieraita houkuttelemaan suurempia kuuntelijamassoja. Tiukan taloudellisen kilpailun näkökulmasta voidaan myös pohtia sitä, valitsevatko ohjelmat tarkoituksella seksikkään aiheen ja kärjistävät sen diskursseja kamppailukseen yleisön huomiosta vai onko tuotannon motiivina vilpitön tahto vaikuttaa kansainvälisten instituutioiden ja ulkopuolisten valtioiden rakenteisiin. Todennäköisesti taustalta löytyvät eri sekoitussuhteessa kummatkin kannustimet.

Podcasteissa rakentui usein toimittajan affektiivinen rooli kulttuurisen moraalien alueella. Haastateltavista tai keskustelijoista enemmän asiaan perehtyneet asiantuntijat, kuten Amnestyn Frank Johansson sekä tutkija Sami Kolamo, ovat taas yleensä kannoissaan objektiivisia ja pohjaavat väitteensä tilastotietoon, vaikkakin Kolamon ote on kaikkienensa hyvin Fifa-kriittistä. Frank Johansson korjaa toimittajaa hänen viitatessaan The Guardianin artikkeliin siirtotyöläisten kuolinlukuista, jotka on Johanssonin mukaan ilmoitettu väärin: kymmenen vuoden aikana kerätty aineisto käsittelee Qatarin siirtotyöläisten kuolemia kokonaisuudessaan, joten on mahdoton sanoa, kuinka moni ilmoitetuista uhreista on kuollut itse kisojen rakennuksen yhteydessä. MM-kisoihin suoranaisesti liittyvät rakennushankkeet kattoivat alle kymmenen prosenttia kaikesta Qatarissa meneillään olevista rakennushankkeista (Kolamo, 2022, 20).

Tämä on asia jota Frank Johansson haluaa korostaa myös Kari Kanalan podcastissa. Kanala taas viittaa itse myöhemmin Roman Schatzin ohjelmassa Johanssonin kommenttiin asiasta. Kyseessä on mielestäni hieno esimerkki siitä, kuinka lausuma matkaa keskustelusta toiseen ja muuntuu sen mukaan, kun puhetaapa korjataan uskottavasti riittävän (ja sopivan) auktoriteetin omaavan lähteen kautta. Johanssoniin viitataan tämän lisäksi myös Kulttuuriykkösen marraskuun jaksossa, jossa Jarkko Tontti viittaa Johanssoniin puhuessaan kisojen avulla syntyvästä positiivisen vaikuttamisen mahdollisuudesta.

Rovasti Kari Kanalan rooli tutkielmassa on myös erityisen mielenkiintoinen, sillä hän esiintyy aineistossa sekä juontajana että haastateltavana. Kari Kanalan jakso eroaa vahvasti muista podcasteista siinä, että keskustelussa pyritään tarjoamaan tarkoituksellisesti useampia näkökulmia aiheeseen. Kanalan monologit ovat mielenkiintoisia ja pu-

reutuvat jalkapallon merkittävään rooliin hänen omassa subjektiivisessa sielunmaise-
massaan. Kari Kanalan Roman Schatzin Maamme-kirjassa esittämä pohdinta siitä, ke-
nelle Qatarin MM-kisoja oikeastaan markkinoidaan, on mielenkiintoinen mietittäessä
eurosentristä käsitystä jalkapallosta. Olimmeko siis Suomessa osa kisojen kohdeyleisöä?
Jalkapallokulttuurin juuret ovat Euroopassa syvät ja kirjavat, mutta ovatko ne saavutta-
neet jo kasvunsa maksimin ja loputtoman talouskasvun mukaisten oppien innoittamana
jalkapalloeunkelostat pyrkivät nyt etsimään uusia kasvualustoja kehittyviltä markki-
noilta? Suurten rahojen perässä juoksevat toimijat suuntaavat katseensa esimerkiksi Qa-
tariin, jossa Kolamon ja Levän (2022) mukaan valtaa pitävä Al Thanin suku hallitsee dik-
taattorisesti, sillä 45 paikkaisella maan parlamentilla on ainoastaan neuvoa-antavaa val-
taa ja suurimman osan sen jäsenistä nimittää valtion päämies Tamim Al Thani (Kolamo
& Levä, 2022).

Aineiston analyysin perusteella näyttää siltä, että mediassa esillä olleet diskurssit poh-
jaavat osittain toiseutta rakentaviin eurosentrisiin puhetapoihin. Nämä puhetavat näyt-
täytyvät selvimmin puhuttaessa kohteen ilmaston sopimattomuudesta, kisojen ajankoh-
dasta, ihmisoikeuksista, sekä demokratian että jalkapallokulttuurin puutteesta. Lännen
motiivi ylijärjestyksen rakenteellisen muutoksen aikaansaamiseksi oli kisojen alla sekä niiden
aikana vahvaa ja median roolia Qatarin painostamisessa kohti liberaalimpaa yhteiskun-
taa korostavaa. Kisojen päätyttyä debatti kuihtui kuitenkin nopeasti pois. Uudestaan Qa-
tar nousi otsikoihin vasta hiljattain FIBA:n eli kansainvälisen koripallon kattojärjestön
myönnettyä koripallon MM-kisat 2027 Qatarisiin (Hirvonen & Holma, 2023).

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, syntyikö muissa läntisiksi valtioiksi
mielleytyissä maissa, kuten Espanjassa tai Italiassa samanlaista keskustelua. Vertailukoh-
dat olisivat mielenkiintoisia, koska ne avartaisivat puhetapojen ja keskustelun ilmapiiriä
sekä toisivat ilmi mahdollisia eriäviä näkökulmia. Italian tapaus olisi erityisen kiinno-
stava, sillä vankan jalkapallokulttuurin maa ei onnistunut pelaamaan itseään karsinnoista
kisoihin. Lisäksi orientalismin käsitteen näkökulmasta olisi tarpeen tutkia kuinka Lähi-
idän ihmiset näkivät ja tunsivat kisojen aikaisen läntisen kritiikin.

LÄHTEET

Ashcroft, B., Griffiths, G. & Tiffin, H. (2013). *Postcolonial Studies. The Key Concepts*. Routledge.

BBC. (1.6.2011). *Fifa : Six facts about world football's governing body*.
<https://www.bbc.com/news/magazine-13616328>

BBC. (28.10.2020). *Argentina Dirty War : Torture and baby theft trial under way*.
<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-54718440>

Benson, A. (30.9.2021). *Qatar F1 race will be held in November along with 10-year deal*. BBC. <https://www.bbc.com/sport/formula1/58748178>

Christensen, E. (4.2.2022). *Berliinin olympialaiset olivat huima propagandanäytös*. Historia. <https://historianet.fi/sota/toinen-maailmansota/kansallissosialismi/berliinin-olympialaiset-olivat-huima-propagandanaytos>

Douglas, M. (1966). *Purity and Danger*. Routledge.

FIFA. (2021a). *The football landscape*. <https://publications.fifa.com/en/vision-report-2021/the-football-landscape/>

FIFA. (2015b). *President's Biography*. About FIFA. <https://web.archive.org/web/20150701060016/http://www.fifa.com/about-fifa/the-president/joseph-s-blatter.html>

FIFA. (25.3.2019c). *FIFA Foundation confirms support to 93 social projects around the world*. <https://www.fifa.com/social-impact/fifa-foundation/news/fifa-foundation-confirms-support-to-93-social-projects-around-the-world>

Finnpanel. (3.4.2023). *Katsotuimpien ohjelmien TOP-listat*. <https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/topv/2022/yle2.html>

Foucault, M. (1969). *The Archaeology of Knowledge*.

Gustaffsson, M. (7.2.2023). *Yle Puhe -radiokanava loppuu*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20016858>

Hall, S. (1999). *Identiteetti* (suom. M. Lehtonen & J. Herkman). Vastapaino

Heikkinen, A. (18.10.2017). *Digitreenit: Podcast on netin herkkua korville*. Yle. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/10/18/digitreenit-podcast-on-netin-herkkua-korville-kuuntele-aanisarjoja-tai-lataa-ne>

- Helin, N. (2008). *Terroristi-identiteetti ja media. Sanomalehti Keski-suomalaisen terrorismituutisointi "meitä" ja "muita" tuottavana diskursiivisena käytäntönä*. Jyväskylän yliopisto.
- Hirvonen, H. & Holma, J. (28.4.2023). *Qatarin kisaisännöisyys yllätti Suomen koripalloliiton puheenjohtajan – Fiban hallituksen suomalaisjäsen avaa päätöksen taustoja*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20029505>
- Ingle, S. (30.9.2019). *Dire in Doha: world championships "catastrophe" leaves athletics reeling*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/sport/2019/sep/30/doha-world-athletics-championships-crowds-iaaf>
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Juppi, P. (2004). *"Keitä me olemme? Mitä me haluamme?" Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Jyväskylän yliopisto.
- Kalervo, E. (2019). *PODpuhetta. Podcast-sarja podcasteista Suomen kuuntelukulttuurissa*. Jyväskylän Yliopisto.
- Kolamo, S. (2022). *Riistopallon MM-kisat Qatarissa*. Vastapaino.
- Kolamo, S. & Levä, I. (2022). *"Tällä hetkellä jalkapallolla ei ole mitään merkitystä": Qatarin jalkapallon mm-kisat 2022 malliesimerkkinä urheilun kuvanäytöksellisyyden voimasta*. Liikunta & Tiede 59 (4), 80–90.
- Koppa. (2015). *Menetelmäpolkuja humanisteille. Empiirinen tutkimus*. Jyväskylän Yliopiston Koppa. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/empiirinen-tutkimus>
- Löytty, O. (2005). Toiseus. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty. (toim.), *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 161–189). Vastapaino.
- McKinnon, K. (11.7.2022). *World Cup: Qatar lashes out at German 'double standards'*. DW. <https://www.dw.com/en/https-wwwdwcom-en-fifa-world-cup-migrant-workers-in-qatar-a-63634614/a-63670763>
- Määttänen, J. (30.11.2021). *Yle lopettaa joukon suosittuja radio-ohjelmiaan – Näin Ylen radiokanavia myllerretään vuodenvaihteessa*. HS. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-200008441028.html>

Opetushallitus. (3.4.2023a) *Kulttuurinen vallankäyttö*. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kulttuurinen-vallankaytto>

Opetushallitus. (3.4.2023b) *Mikä on kulttuuri-identiteetti*. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mika-kulttuuri-identiteetti>

Palloliitto. (20.5.2021). *Pohjoismaiden Palloliitot lähestyivät FIFA:a kirjeellä – Qatarin vierastyöläisten oloja parannettava*. <https://www.palloliitto.fi/ajankohtaista/pohjoismaiden-palloliitot-lahestyivat-fifa-a-kirjeella-qatarin-vierastyolaisten-o/>

Pattison, P. & McIntyre, N. (23.2.2021). *Revealed: 6500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022>

Palloliitto. (17.11.2022). *Maailman katseet ovat nyt Qatarissa – Maan räikeistä ihmisoikeusrikkomuksista puhumista pitää jatkaa*. <https://www.palloliitto.fi/ajankohtaista/maailman-katseet-ovat-nyt-qatarissa-maan-raikeista-ihmisoikeusrikkomuksista-puhum/>

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.

Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O. (2005). *Suomalainen monikulttuurisuus*. Vastapaino.

Rautajoki, H. (2004). *Miten moraaliala tuotetaan televisiokeskustelun vuorovaikutuksessa*. Tampereen yliopisto.

Remes, L. (19.5.2014). *Diskurssianalyysin kolme traditiota*. *Methodix*. <https://methodix.fi/2014/05/19/remes-diskurssianalyysin-kolme-traditiota/>

Reuters. (27.5.2015). *Fifa corruption inquiries: Officials arrested in Zurich*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-32895048>. Viitattu 30.3.2023

Said, E. W. (2011). *Orientalismi* (suom. K. Pitkänen). Gaudeamus. (Alkuperäisteos julkaistu 1978)

Schaer, C. & Hassan, E. (2022). *Is criticism of Qatar's World Cup racist?* DW. <https://www.dw.com/en/is-criticism-of-qatars-world-cup-racist/a-63883663>

Solin, A. (2001). *Tracing texts. Intertextuality in environmental discourse*. Helsingin yliopisto.

Tieteen termipankki (3.4.2023). *Filosofia: kulttuurirelativismi*. <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Filosofia:kulttuurirelativismi>

Todman, W. (16.12.2022). *LGBTQ+ Advocacy in the Middle East Backfires*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/lgbtq-advocacy-middle-east-backfires>

Utriainen, R. (28.6.2018). *Tunnetko jo podcastin?* Helmet. [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Tunnetko_jo_podcastin\(127357\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Tunnetko_jo_podcastin(127357))

Valtioneuvosto. (2023). <https://valtioneuvosto.fi/-/yhteiskunnallisesti-merkittavien-tapahtumien-listan-paivittaminen>

Yle. (2023). *Mitä on Ylen julkinen palvelu?* <https://yle.fi/aihe/s/yleisradio/julkinen-palvelu>

Zidan, K. (2022). *Could 2022 be sportswashing's biggest year?* The Guardian. <https://www.theguardian.com/sport/2022/jan/05/sportswashing-winter-olympics-world-cup>

AINEISTO

1. Kulttuuriykkönen. (11.10.2022). *Miksi maailman suosituimmasta urheilulajista on kirjoitettava musta kirja?*
2. Kulttuuriykkönen: Perjantaistudio. (18.11.2022). *Qatarin korruptiokisat, klitorishattu, kuka Gettomasa, Lavrovin Basquiat-paita ja lastenkirjallisuuden asema.*
3. Kulttuuriykkönen: Perjantaistudio. (16.12.2022). *Jari Aarnion loppumaton true crime -suosio, pakkoruotsi vai hyötyruotsi ja urheiluyhteisön moraalit.*
4. Urheiluhullut. (31.10.2022). *Qatarin MM-kisat ovat lajinsa viimeiset.*
5. Kari Kanala maailman futiksen äärellä. (24.10.2022). *Kestääkö omatuntoni Qatarin MM-kisojen katsomisen?*
6. Poliitikkaradio: Puheet päreiksi. (25.11.2022). *Hihanauhaskandaali - kuka kielsi rakkauden Qatarin MM-kisoissa?*
7. Uutispodcast. (19.10.2022). *Jalkapallokisat aavikolla ovat esimerkki "urheilupesusta" - Qatar haluaa kasvattaa valtaansa suurtahtumilla.*
8. Uutispodcast. (23.11.2022). *Qatarissa testataan nyt rajoja: "Kissa ja hiiri -leikkiä median ja järjestäjien välillä".*
9. Roman Schatzin Maamme-kirja. (28.11.2022). *Särkykö jalkapallon lumous Qatarin kisoissa?*
10. Kohupodi. (1.12.2022). *Kohutut Qatar-esiintymiset ja Taylor Swiftin lippukatasrofi.*